

Motion till riksdagen 2006/07:Ju262

av Alice Åström m.fl. (v)

Kriminalvården

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	En storsatsning i Vänsterpartiets budget	3
4.1	Fångombudsman.....	4
4.2	Återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning	4
5	Frivården	5
5.1	Programverksamhet	6
5.2	Kvinnor inom frivården	6
5.3	Frigivningsverksamhet	7
6	Rehabilitering under fängelsetiden.....	7
7	Narkotikasituationen	8
8	Personalen – Kriminalvårdens viktigaste resurs.....	9
9	Mänskliga rättigheter för intagna inom Kriminalvården	10
10	Häkten.....	10
10.1	Restriktioner	11
10.2	SOU 2006:17 En ny häkteslag.....	11
10.3	Motivationsarbete	12
11	Kvinnor inom kriminalvården	13
12	Barn till dömda.....	13
12.1	Besök och telefonkontakt	14
12.2	Barn till utvisningsdömda.....	14
13	Livstidsstraffet	15
14	Långtidsdömda.....	15
14.1	Mottagningsenheter	16
15	Förmånsystem.....	17
16	Tandvård	17
17	Efter avtjänat straff.....	18

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en fångombudsman ska införas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att normen om villkorlig halvtidsfrigivning ska återinföras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den särskilda narkotikasatsningen inom Kriminalvården uteslutande ska fokusera på ökade behandlingsinsatser.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska utredas hur en särskild kriminalvårdarutbildning kan skapas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att situationen vad gäller mänskliga rättigheter inom Kriminalvården ska utredas.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till häkteslag i linje med utredningen SOU 2006:17 En ny häkteslag, undantaget förslaget om möjlighet att införa besöksrum med glasruta.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kvinnors situation inom kriminalvården ska uppmärksammas särskilt och åtgärder vidtas för att anpassa kriminalvården för kvinnor.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska införas en skyldighet att vid de första kontakterna på häkte och anstalt fråga den intagna om han eller hon har barn och om så är fallet meddela socialtjänsten.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det ska skapas rutiner inom Kriminalvården som gör det möjligt för barn till intagna att i större utsträckning nå sin förälder, att telefonsamtal till barnet ska vara kostnadsfria och att möjligheten för föräldern att nå sitt barn ska ges större vikt vid bedömningen av när den intagna får lov att ringa.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvisningsdömda med barn i Sverige ska ges möjlighet att prövas för permission med fotboja.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att livstidsstraffet ska avskaffas och ersättas med ett tidsbestämt straff.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de långtidsdömdas situation.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mottagningsenheter för långtidsdömda.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att rätten till tandvård för intagna i kriminalvården bör göras tydlig.

3 Inledning

De senaste åren har medierapporteringen om kriminalvården varit intensiv. Oftast har det handlat om negativa nyheter om upplopp och spektakulära rymningar eller ekonomiska svårigheter. Detta har inneburit att fokus har flyttats från kriminalvårdens huvuduppdrag, nämligen att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Självklart är det allvarligt när svårt kriminellt belastade personer rymmer, men det är bara en del av bilden av kriminalvården.

Det pågår mycket bra verksamhet inom kriminalvården; dock finns risken att all verksamhet drabbas av den negativa bilden. Detta är inte heller gynnsamt för personalens vilja att vara med och utveckla verksamheten. Problem som finns i verksamheten ska lyftas fram, men det är viktigt att visa att detta inte är hela bilden.

När man ska diskutera kriminalvård är det viktigt att man har klart för sig orsakerna till att brott begås. Självklart är orsakerna komplexa. Det kan handla om personlig vinning, vilket oftast är fallet när det gäller ekonomisk brottslighet, men ofta har brott också sociala orsaker eller är, vilket är ännu vanligare, ett resultat av missbruk.

En framgångsrik och human kriminalpolitik bygger på insikt i de sociala villkor vi lever under. Det preventiva syftet med hårdare straff har antagligen också större relevans när det gäller personer som planerar att begå ekonomisk och liknande brottslighet än när det gäller andra typer av brott.

4 En storsatsning i Vänsterpartiets budget

Vänsterpartiet vidhåller den förstärkning på 350 miljoner kronor från 2007 som vi var överens om med Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Vi vill dessutom göra omfattande ytterligare satsningar.

Regeringen föreslår att förslagen i proposition (2005/06:165) Ingripanden mot unga lagöverträdare år 2007 och 2008 ska finansieras med medel från Kriminalvården omfattande 62 respektive 76 miljoner kronor per år. Vi vill att dessa pengar stannar hos Kriminalvården. 30 miljoner av dessa medel ska användas för behandling av sexualbrottsdömda samt män som döms för våld i nära relationer, vilket är 10 miljoner mer än vad regeringen har föreslagit i budgetpropositionen.

I vårt budgetförslag ska fem miljoner av Kriminalvårdens anslag användas till att införa en fängombudsman under ett nytt utgiftsanslag: 4:16 Fångombudsmannen.

Sammantaget innebär Vänsterpartiets budgetförslag att vi, jämfört med regeringens förslag, vill förstärka anslaget med 57 miljoner 2007. Anslaget minskas med 379 miljoner 2008 och 2009 jämfört med regeringens förslag.

Se även motion Utgiftsområde 4 Rättsväsendet, 2006/07:Ju313.

Fel! Okänt namn

4.1 Fångombudsman

Senare i motionen tar vi upp frågan om en översyn av internernas rättigheter. Detta är dock inte tillräckligt, utan det måste även till en övervakning av att dessa upprätthålls i framtiden.

Det är en svår uppgift att göra dessa avvägningar. Bedömningen när säkerhetsskäl är på en sådan nivå att man kan göra undantag från rättigheterna är svår. I dag är det Justitieombudsmannen som är den som har det yttersta ansvaret för att fångars mänskliga rättigheter respekteras, men det är inte tillräckligt. Det behövs någon som aktivt kan arbeta för både interner, anstaltsledningarna och Kriminalvården.

I Storbritannien har det införts en fångombudsman som arbetar med dessa frågor. Det har fått mycket positiva effekter för internerna, men även för anstaltsledningarna, och har bidragit till att få en bättre fungerande verksamhet för alla parter. En fångombudsman bör införas även i Sverige.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2 Återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning

Under en längre tid har utvecklingen gått mot längre och längre strafftider. Vänsterpartiet anser att detta är en skrämmande och kontraproduktiv utveckling. Det finns ingen forskning som tyder på att längre straff och hårdare tag leder till mindre brottslighet eller färre återfall efter avtjänat straff. Det är tydligt även om man tittar internationellt. De flesta forskare hävdar i stället motsatsen.

Anstalterna har i dag en alltför hög beläggning. Kriminalvårdens statistik från 2005 visar på en beläggningsandel för de slutna anstalterna på 100 % och för de öppna på 87 %. Även om fler platser just nu byggs är detta allvarligt och får stora konsekvenser för möjligheten att driva en bra verksamhet. Mycket tid och resurser måste läggas på att hitta plats åt nya intagna.

Detta beror endast till viss del på en ökad våldsbrottslighet. Andra viktiga orsaker är stora satsningar på polisen som medför att fler brott upptäcks samt att domstolarna dömer till allt hårdare straff. Nedanstående citat från Kriminalvårdens budgetunderlag är mycket talande.

... medelstrafftiden har ökat med 26 dagar sedan år 2002 och 7 dagar motsvarar 200 platser i anstalt.

Därför är det bekymmersamt att regeringen i regeringsförklaringen aviserar höjda straff för misshandel och grov misshandel, våldtäkt och grov våldtäkt, rån och grovt rån samt grov kvinnofridskränkning. Regeringen saknar finansiering av dessa straffskärpningar.

Man signalerar även för kommande översyner av strafflängderna generellt i syfte att justera upp dem. Situationen inom Kriminalvården skulle då bli helt ohållbar och stora anslagsförstärkningar skulle behövas för att finansiera de längre straffen. Med den borgerliga straffhöjningspolitiken hamnar man i en ond cirkel där man aldrig uppnår en bra återrehabiliterande verksamhet i

Kriminalvården, vilket i sin tur självklart får konsekvenser för brottsligheten och där man inte heller får resurser över till den förebyggande verksamheten i kommunerna. Samhällets sociala misslyckanden skjuts därigenom över på Kriminalvården och samhället blir mer repressivt och brutalt, helt i linje med den tydliga internationella trend som finns. Vi tjänar inget på att hålla människor inlåsta lång tid, varken i ekonomiskt hänseende eller ur ett brottsförebyggande perspektiv. Målet bör i stället vara att antalet fångar ska minska.

Det finns mycket kritik mot att kriminalvården blir mer och mer av förvaring och mindre av behandling. Vänsterpartiet sade nej till att flytta fram normen för när villkorlig frigivning ska ske till två tredjedelar av strafftiden. Allt sedan dess har vi kämpat för ett återinförande av halvtidsfrigivningen. Genom ett återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning och genom att satsa de budgetmedel som då frigörs på en förbättrad kriminalvård finns stora möjligheter att förändra denna bild. En lång tid där den dömda är villkorligt frigiven och står under Kriminalvårdens tillsyn har också ett egenvärde för att underlätta en övergång till ett liv i frihet och utan kriminalitet.

Vänsterpartiet vill att de pengar som frigörs bl.a. ska gå till en utökad och förstärkt programverksamhet, mer resurser till missbruksbehandling, satsning på sysselsättning och utslusningsåtgärder, satsningar på personalen, större möjligheter att anpassa kriminalvården för intagna kvinnor och satsning på särskilda personalkategorier. Oerhört viktigt är det också med stora tillskott till frivården. Mer om detta senare i motionen. På sikt skulle delar av de resurser som frigörs kunna fördelas till förebyggande arbete i kommunerna.

Normen om villkorlig halvtidsfrigivning bör alltså återinföras.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser att villkorlig halvtidsfrigivning bör återinföras från den 1 juli 2007. Ett återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning skulle enligt beräkningar från Riksdagens utredningstjänst minska anstaltens kostnader cirka 1 miljard kronor per år. Samtidigt beräknar vi att frivårdens kostnader stiger med omkring 100 miljoner kronor. Reformen skulle frigöra cirka 900 miljoner kronor. Hälften av detta bör användas till satsningar på en förbättrad kriminalvård. Vilka dessa förbättringar skulle vara kommer vi att redogöra för i denna motion. Resterande 450 miljoner bör användas till förebyggande satsningar i kommunerna till missbruksvården och till psykiatrin. Detta gäller dock inte för 2007, då reformen endast ger 450 miljoner som bör stanna inom anslaget till Kriminalvården.

5 Frivården

Frivården är en mycket viktig del av kriminalvården som det talas alldeles för lite om. Den ansvarar för påföljder såsom skyddstillsyn, övervakning, villkorlig dom, kontraktsvård, samhällstjänst och intensivövervakning. Dessutom är frivården den viktigaste länken till samhället när det gäller förberedelser för frigivning och tiden efter frigivning från fängelse.

Fel! Okänt namn på

Under senare år har fler alternativa påföljder införts. Vänsterpartiet har varit mycket drivande i frågan om användningen av s.k. fotboja, där lagstiftningen successivt utvidgats så att fotboja nu kan användas vid fängelsestraff på upp till sex månader och vid utslussning av dem som dömts till minst 18 månaders fängelse. Utvecklingen är positiv men har också ökat frivårdens arbetsbelastning.

Den ansträngda ekonomiska situationen inom kriminalvården har gjort att resurser inte har tillförts frivården i samma utsträckning som nya uppgifter. Det har inte varit möjligt att fördela om resurser samtidigt som det har varit nödvändigt att lägga ut besparingar och bygga nya anstaltsplatser. Härmed uppstår en risk att de alternativa påföljderna som införs inte får önskat resultat och att allmänhetens och domstolarnas förtroende för påföljderna minskar. Den positiva utvecklingen när det gäller införandet av alternativa påföljder riskerar därmed att brytas.

En av de stora satsningarna som Vänsterpartiet vill göra i och med ett återinförande av halvtidsfrigivningen är på frivården. I och med att man då får en kraftig ökning av antalet klienter är detta nödvändigt, men frivården är även i dag underfinansierad. Inför ett återinförande av halvtidsfrigivningen från den 1 juli 2007 skulle en av de viktigaste uppgifterna för Kriminalvården under första halvan av året vara att förbereda och förstärka frivården för denna reform.

5.1 Programverksamhet

Programverksamheten inom frivården har sedan många år varit relativt välutvecklad. Att arbeta med klienter som lever ute i det fria har ställt höga krav på bra innehåll. Tyvärr har programverksamheten inte kunnat utvecklas i samma utsträckning de senaste åren då flera nya arbetsuppgifter tagit mer av de personella resurserna.

Programarbetet inom hela Kriminalvården har genomgått en stor förändring vilket har varit nödvändigt. Programmen ska vara utvärderade och verkningfulla för att ackrediteras. Programmen ska också vara lika i hela landet. Detta är en positiv utveckling men det skapar också problem då arbetet med att utveckla och ackreditera programmen tar flera år. Därefter införs de successivt. I övergångsskedet måste man därför vinnlägga sig om att inte klienterna får allt mindre programverksamhet och att påföljderna därmed urholkas.

Då man inom frivården nu bara får resurser till ackrediterade program måste övergångsverksamhet finansieras inom ram vilket bidrar till en negativ utveckling. Detta bör uppmärksammas särskilt.

5.2 Kvinnor inom frivården

Frivården har en särskilt betydelsefull roll när det gäller kvinnor som begår brott då en stor andel av kvinnor inom kriminalvården döms till påföljder under frivårdens ansvarsområde.

Det har på vissa håll utvecklats program och verksamheter för kvinnor, men trots detta har inte kvinnors särskilda behov fått ett tillräckligt starkt genomslag inom frivårdens verksamhet. Därför måste kunskapen om och arbetet med förståelsen för kvinnors särskilda behov intensifieras och utvecklas.

5.3 Frigivningsverksamhet

Frivården har på senare år kunnat delta mer aktivt i frigivningsförberedelserna genom att samverka mellan anstalter och frivård har utvecklats. Platsbristen och den ökade specialiseringen av anstalter ställer dock till problem eftersom avståndet mellan den frivårdsenhet som ska ha ansvaret för en intern vid frigivningen och den aktuella kriminalvårdsanstalten kan vara stort. Detta blir personalkrävande och gör att besöken under slutskedet inte kan bli så täta som vore önskvärt. Således behöver problemet uppmärksammas vid uppföljningen av verksamhetsförändringarna på anstalter.

Frivården är den viktigaste resursen när det gäller frigivningsförberedelserna och för tiden efter frigivningen eftersom de är den viktiga länken till socialtjänsten samt arbets- och bostadsförmedlingarna på den ort där den frigivna ska vistas, utifrån normaliseringsprincipen. Det bör även göras tydligt för övriga samarbetspartner vilka skyldigheter de har enligt normaliseringsprincipen, annars riskerar man att inte uppnå önskade resultat.

I vårens proposition 2005/06:123 En modernare kriminalvårdslag genomförde vi tillsammans med regeringen en rad förbättringar av möjligheterna till rehabilitering. Förändringarna är beslutade att träda i kraft den 1 januari 2007.

Utslussningsåtgärden frigång har visat sig vara lyckad och finns därför kvar. Nu införs möjlighet till utökad frigång, där den intagna får avtjäna slutet av sitt straff i sin bostad. Han eller hon står dock fortfarande under kriminalvårdens tillsyn och kan bevakas med hjälp av s.k. fotboja.

Vistelse i halvvägshus är ett alternativ där slutet av straffet avtjänas i ett särskilt hem där den intagna får stöd och tillsyn. Halvvägshuset kan drivas av olika organisationer men ska alltid kontrolleras av Kriminalvården.

6 Rehabilitering under fängelsetiden

De positiva steg som togs inom Kriminalvården för att förbättra programverksamheten med att införa ackrediterade program som är vetenskapligt underbyggda och som har påvisade goda effekter har under det senaste året i stor utsträckning avstannat, detta beroende på att överbeläggningen har gjort det svårare att bedriva programverksamhet. Möjligheten att placera folk utifrån deras behov kopplat till den programverksamhet man har på anstalten har blivit svårare att genomföra. Trots detta är det viktigt att arbetet fortskrider och prioriteras då innehållet i verkställigheten har en avgörande betydelse när det gäller att minska återfallsfrekvensen.

Fel! Okänt namn på

Programmen berör alla olika områden som har koppling till kriminalitet och missbruk. Arbetet kommer att ta lång tid, delvis av resursskäl, men framför allt för att processen att utbilda personal, införa och kvalitetssäkra programmen kräver omsorg om man ska skapa verkliga förutsättningar för ett bra resultat. Arbetet har inneburit att antalet programtimmar på anstalterna har sjunkit de senaste åren eftersom många av de, ofta hemsnickrade, program som tidigare fanns har försvunnit.

Vänsterpartiet anser att kraven på ackrediterade program är en riktig utveckling. Kvaliteten i behandlingsarbetet har varit bristande på många håll inom kriminalvården och det har inte gett någon större positiv effekt för den intagnes möjligheter att leva ett liv utan kriminalitet och missbruk. Med ackrediterade program kan detta förbättras. Därför bör denna utveckling fortsätta och intensifieras.

Alla anstalter har arbetsverksamhet, men innehållet och kvaliteten skiftar på de olika anstalterna. Arbetet har flera funktioner att fylla: social träning, öva upp uthållighet och kunna jobba tillsammans i grupp. Även om arbetsinnehållet inte håller hög kvalitet har arbetet i sig således en viktig funktion. Men att inte ta till vara tillfället att ge de intagna en arbetslivserfarenhet eller yrkesutbildning som är användbar utanför murarna, vilket skulle kunna vara ett viktigt led i rehabiliteringen och öka möjligheten till återanpassning till samhället, är resursslöseri. Arbetsverksamheten behöver därför utvecklas.

Det är självklart också viktigt att de intagna har ett bra utbud av fritidssysselsättning med ett visst kulturutbud såsom fängelsebibliotek samt aktiviteter med andra intagna.

7 Narkotikasituationen

Narkotikamissbrukarnas andel av det totala antalet intagna har stadigt ökat de senaste åren. Andelen kvinnor inom kriminalvården som missbrukar är större än andelen män. Dessutom är kvinnors missbruksproblematik ofta mer omfattande.

Missbruket är den starkast bidragande faktorn till att dessa människor sitter i fängelse. Finansiering av missbruk brukar vara den grundläggande anledningen till deras kriminalitet. Att bryta denna destruktiva situation är således den viktigaste insatsen för att förhindra återfall i kriminalitet. I detta arbete är ett nära samarbete med kommunerna nödvändigt.

I debatten som förs kan man få uppfattningen att narkotikan flödar fritt på våra anstalter. De förslag som framförs på förändringar med framför allt skärpningar och hårdare kontroll utgår oftast från denna uppfattning. Detta är dock en felaktig beskrivning av verkligheten. Stora summor läggs i dag ner på urinprov och visitationer. Att därefter inte ha något att erbjuda missbrukaren vad gäller behandling skapar bara ett försämrat klimat på anstalterna. Att behandla människor med missbruksproblem är ett säkert sätt att minska efterfrågan på droger inne på anstalterna.

Kraven som ställs på Kriminalvården har, genom andelen missbrukare, i hög grad ökat men man har trots allt klarat situationen relativt bra. Kriminalvården har under de senaste åren fått ökade resurser för att vidta åtgärder när det gäller narkotikafrågan. I budgeten för 2007 öronmärks 50 miljoner för detta ändamål.

Vänsterpartiet anser att man i nuvarande läge måste lägga alla resurser på ökade behandlingsinsatser för att möjliggöra att en positiv förändring kommer till stånd. Givetvis måste det också finnas kontrollåtgärder, men dessa ligger i dag på en alltför hög nivå i jämförelse med möjligheten att erbjuda behandlingsinsatser. Man måste också skapa fler drogfria avdelningar där man satsar på ökade behandlingsinsatser. På de övriga avdelningarna måste man satsa mer på motivationsarbete.

Den särskilda narkotikasatsningen inom Kriminalvården bör alltså uteslutande fokusera på ökade behandlingsinsatser.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Även en del av de medel som frigörs vid ett återinförande av den villkorliga halvtidsfrigivningen bör användas för satsningar på ökade behandlingsinsatser.

I vårens proposition 2005/07:123 En modernare kriminalvårdslag genomförde vi tillsammans med regeringen en rad förbättringar av möjligheterna till rehabilitering. Förändringarna är beslutade att träda i kraft den 1 januari 2007. Genom s.k. vårdvistelse ges nu möjlighet att påbörja behandlingen tidigare under strafftiden. Detta löser delvis de problem som uppstått när kommuner inte velat ta över kostnadsansvaret för rehabiliteringen efter att strafftiden har löpt ut, i och med att en större del tas av Kriminalvården.

8 Personalen – Kriminalvårdens viktigaste resurs

Personalen är Kriminalvårdens viktigaste resurs. Arbetet för en kriminalvårdare är mycket krävande och innehåller moment som borde förutsätta lång och krävande utbildning. En kriminalvårdare ska klara kontaktmannaskap, repressiva åtgärder samt motivering av hårt kriminellt belastade personer och personer med grava missbruksproblem på en och samma gång. Självklart är detta i princip omöjligt och dessutom finns ingen relevant utbildning att tillgå utöver den som Kriminalvården själv erbjuder. Att kriminalvården ska utbilda sin egen arbetskraft skapar problem eftersom verksamheten då får skötas av vikarier i stor utsträckning. Det är ingen bra utgångspunkt.

Ett så krävande yrke kräver en vidare utbildning än vad som kan erbjudas inom Kriminalvårdens egen försorg. En särskild utbildning skulle uppvärdera vårdaryrket. De problem som uppstår när vårdaryrket ofta ses som ett genomgångsyrke skulle minska. En möjlighet torde vara att skapa en särskild inriktning inom socialhögskolans regi under rubriken socialt arbete med inriktning

Fel! Okänt namn på

på kriminalvård. Det bör utredas hur en särskild kriminalvårdarutbildning kan skapas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Även om en förbättrad grundutbildning är nödvändig så måste även dagens personal vidareutbildas och statusen på yrket höjas. Kriminalvårdarens roll i samhället är underskattad och satsningar på personalen måste till för att uppnå verksamhetens brottsförebyggande mål. Vänsterpartiet vill att en del av de medel som frigörs vid ett återinförande av den villkorliga halvtidsfrigivningen satsas på personalen.

9 Männsliga rättigheter för intagna inom Kriminalvården

Det finns i dag en mängd internationella konventioner som reglerar förhållandena på fängelser och skyddet för mänskliga rättigheter för interner. Dessutom innehåller vår grundlag flera rättigheter, vilka givetvis även gäller dem som sitter i våra fängelser.

I vissa fall kan det vara tveksamt om internernas grundläggande rättigheter respekteras t.ex. när det gäller frågan om föreningsfriheten, som är en grundlagsfäst rättighet. När det gäller möjligheten att bilda förtroenderåd på våra anstalter begränsas den i dag till att gälla enskilda avdelningar i stället för hela anstalten, vilket oftast är en förutsättning för att man ska kunna driva sina krav med någon som helst kraft. Ordningen med små förtroenderåd innebär också att de synpunkter som internerna vill framföra vanligtvis får framföras till avdelningschefen i stället för anstaltsledningen. Detta är en dålig ordning. Det som anförs som skäl för denna ordning är säkerhetsfrågor och att man vill förhindra kommunikation mellan avdelningar och vissa individer.

Vänsterpartiet anser att det är tveksamt om det verkligen är möjligt att på detta generella sätt inskränka en av de viktigaste grundlagsfästa rättigheterna. När det gäller fångarnas nationella förtroenderåd kringskärs möjligheterna till organisering totalt. Situationen vad gäller mänskliga rättigheter inom Kriminalvården bör utredas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Häkten

Personer som anklagas för att ha begått brott får ofta sin första erfarenhet av kriminalvården när de placeras i häkte. Häktena är en viktig del av Kriminalvården men samtidigt en verksamhet som levtt en ganska anonym tillvaro. Intresset från den politiska sfären och medierna begränsas ofta till exceptionella händelser. Häktena har dock en unik ställning dels för att man där håller

människor inlåsta som inte är dömda utan enbart är misstänkta för brott, dels därför att förhållandena ofta är hårdare än i fängelse.

Med ett återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning skulle även trycket på häkten minska, eftersom det i dag tyvärr är så att platsbrist på anstalterna ibland gör att dömda personer blir kvar på häkten. Lyckligtvis visar Kriminalvårdens statistik från 2005 på att antalet dömda i häkte är färre jämfört med tidigare år. Men, som man skriver: ”Detta hindrar inte att beläggningssituationen vid landets häkten under 2005 var fortsatt svår.” Man har en beläggningsgrad på i genomsnitt 104 %.

Häktade som inte blivit föremål för restriktioner har möjligheten till gemensamhetstid. Syftet med gemensamhetstid är att bryta den skadliga isoleeringen. Vid flera häkten har problem uppstått när det gäller genomförandet av sådana åtgärder då utrymmena inte har varit gjorda för att inrymma denna typ av verksamhet. När man nu bygger nytt ser man till att utrymmet finns, men vid äldre häkten har man varit tvungen att ta till provisoriska lösningar. Överbeläggningarna på våra häkten gör dessutom att de utrymmen som tillskapats för gemensamhetsaktiviteter i stället används för de intagnas boende. Detta gör att miljön inte lever upp till de krav som bör kunna ställas, varken för de häktade eller för personalen.

10.1 Restriktioner

Sverige har fått kritik av Europarådet för att bryta mot den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning på grund av förhållandena på de svenska häktena.

Ett område där Europarådets kritik med anledning av tortyrkonventionen var mycket stark gällde de restriktioner som åklagarna utfärdar i samband med häktningen. Dessa ansågs ofta slentrianmässiga och i mycket stor utsträckning handlade det om fullständiga restriktioner. Detta innebär att den intagne inte får ha någon som helst kontakt med omvärlden varken genom medier eller någon personlig kontakt utanför rättsväsendet.

Vid häktningförhandling får i dag åklagaren begära inskränkningar av den häktades kontakt med omvärlden. Ett problem har varit att ett sådant beslut inte talar om vilka restriktioner som får användas, utan det har varit upp till åklagaren att välja. Åklagarens beslut har sedan inte kunnat överklagas, utan endast kunnat prövas i tingsrätten vid begäran.

10.2 SOU 2006:17 En ny häkteslag

Utredningen En ny häkteslag kommer med många goda förslag om hur problematiken kring häkten kan åtgärdas. Bland annat föreslår man att alla intagna ska få information om rättigheter och skyldigheter enligt häkteslagen samt ges möjlighet att redan under vistelsen i häkte och i samråd med Kriminalvården förbereda eventuell vistelse i anstalt eller annan verkställighet av påföljd.

Fel! Okänt namn på

Vad gäller den intagnes kontakt med omvärlden så kompletterar man rätten till kommunikation genom telefonsamtal med rätten till annan elektronisk kommunikation, t.ex. via e-post. Det ges även en rätt att ta del av vad som händer i omvärlden genom användande av Internet eller andra datanät.

Vad gäller de personliga besök som de intagna får ta emot så införs en möjlighet att erbjuda besöksrum där den intagne och besökaren skiljs åt med glasruta som ett alternativ till bevakade besök. Vi är oroliga att denna utveckling sprids och blir ett huvudalternativ när det gäller besöksmottagande för hela kriminalvården. Vi stödjer därmed inte utredningens förslag.

Utredningen föreslår att åklagaren i samband med häktningsförhandlingen ska begära rättens tillstånd för och motivera varje enskild restriktion som han eller hon vill ålägga den häktade. Man föreslår också att beslutet ska kunna överklagas till hovrätten. Dessa förslag ser vi särskilt positivt på eftersom de skulle skapa ett avsevärt mer rättssäkert förfarande.

Regeringen bör återkomma med förslag till häkteslag i linje med utredningen SOU 2006:17 En ny häkteslag, undantaget förslaget om möjlighet att införa besöksrum med glasruta.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10.3 Motivationsarbete

Tiden i häktet är för många en mycket omskakande upplevelse oavsett bakgrunden till varför man befinner sig där. Många hamnar i en djup kris och behöver hjälp.

När det gäller missbrukare är dessa ofta akut drogpåverkade vid intagning i häkte och då inträder naturligtvis en avgiftningssituation med starka abstinensbesvär. Detta är antagligen en av anledningarna till att vi under flera år haft relativt många självmord på våra häkten. Detta är utomordentligt allvarligt och staten måste ta ett stort ansvar för att människor som sätts i förvar får det stöd och den hjälp som behövs. Det är viktigt att de ökade resurserna som satsas för narkotikabekämpning inom Kriminalvården även fortsättningsvis kommer häktena till del.

Vänsterpartiet anser att den viktigaste resursen i detta arbete är personalen, de måste få bättre utbildning i den här typen av frågor och dessutom kontinuerlig handledning och vidareutbildning. Tillgången till sjukvårdspersonal måste vara stor. Ytterligare en viktig faktor är personaltätheten. Det måste finnas utrymme för extra tillsyn av intagna med behov av sådan utan att det får till konsekvens att man måste förändra och dra ner på övrig verksamhet. Verksamheten behöver också utvecklas så att man redan under häktningstiden tar vara på möjligheten att påbörja insatser för att motivera och förbereda den häktade för ett liv utan missbruk och kriminalitet.

11 Kvinnor inom kriminalvården

Det finns många saker som är förbjudna och som inte accepteras i vårt samhälle. Kriminalitet är en av dem. Är man dessutom kvinna och kriminell är det ett ännu större brott mot våra normer och det leder till ett stort utanförskap. Det passar inte in i vår bild av vad som är normalt. Med detta i tankarna kan man bara försöka tänka sig hur man blir behandlad och sedd om man som kvinna dessutom har barn och är kriminell. Det är en situation som många inte tror finns eller i alla fall inte vill se. Skulle man tvingas se det, skulle de flesta antagligen bara slå bort det som förkastligt. Hur kan en mamma göra så mot sina barn? Har hon ingen ansvarskänsla alls?

I verkligheten finns dessa kvinnor mitt ibland oss. Eftersom även de är produkter av vårt samhälle är de mycket medvetna om sitt utanförskap och de skuldbelägger sig själva genom att ställa de frågor som många andra skulle ställa. Deras väg tillbaka till att bli en del av vårt samhälle igen, med dessa förutsättningar, är oerhört lång. Att många inte ens vill se deras behov gör det inte lättare. (Utdrag ur ett projektarbete i sociologi, vt 98, institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet).

Kriminalvården är en klart mansdominerad värld där den manlige internen i dag utgör den norm som verksamheten är uppbyggd kring. I dag finns vare sig kunskap om eller beredskap för kvinnors särskilda situation och behov. Detta gäller såväl lokalers utformning och motiveringsarbetets upplägg, som de sjukvårdsresurser som tillhandahålls.

Frivården har en särskilt betydelsefull roll när det gäller kvinnor som begår brott, då en stor andel av kvinnorna inom kriminalvården döms till påföljder under frivårdens ansvarsområde. Det har på vissa håll utvecklats program och verksamheter för kvinnor, men trots detta har inte kvinnors särskilda behov fått ett tillräckligt starkt genomslag inom frivårdens verksamhet. Därför måste kunskapen om och arbetet med förståelsen för kvinnors särskilda behov intensifieras och utvecklas.

Kvinnornas tidigare livserfarenhet gör att behovet av behandling är mycket stort. Där räcker det inte med den vanliga programverksamheten även om man utformar den efter kvinnors specifika behov. För flertalet handlar det om långvarig terapi. För att kunna ha en möjlighet att rehabiliteras och återanpassas krävs det att dessa möjligheter byggs ut. Kvinnors situation inom kriminalvården bör således uppmärksammas särskilt och åtgärder bör vidtas för att anpassa kriminalvården för kvinnor.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12 Barn till dömda

Barn som lever med en förälder som dömts till vård eller fängelse lever i en mycket svår situation. Enligt Barnombudsmannen befinner sig flera tusen barn i Sverige i denna situation. Samhället brister i sitt stöd till dessa barn på flera punkter. Det gäller såväl barnens behov av stöd som deras rätt till en väl fungerande kontakt med sin frånvarande förälder.

Fel! Okänt namn på

Det finns också ett behov av stöd till barn under den svåra tiden fram till dess att dom faller. Många barn behöver också stöd även om föräldern frikänns. För att barn ska få så gott stöd som möjligt behöver också den förälder som inte är anklagad få hjälp för att kunna stödja det drabbade barnet på bästa sätt. Hela familjen drabbas och därför ska hela familjen synas i processen.

Det är mycket viktigt att socialtjänsten tar aktiv del i stödet till familjen. En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna ge detta stöd är att de får veta vad som hänt. I dag har kriminalvården en skyldighet att underrätta socialtjänsten om ett barn riskerar att fara illa. Detta fungerar dåligt.

Det bör införas en skyldighet att vid de första kontakterna på häkte och anstalt fråga den intagne om han eller hon har barn och om så är fallet meddela socialtjänsten.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12.1 Besök och telefonkontakt

Kriminalvården har under de senaste åren vidtagit en del åtgärder som är mycket positiva. Alla anstalter ska ha en barnansvarig person och besöksmiljöer har fortsatt förbättras. Detta är dock inte tillräckligt utan fler åtgärder måste vidtas.

Ett barn med en frihetsberövad förälder kan inte stoppas i säng på kvällen av sin förälder, men att säga god natt är möjligt. Ett telefonsamtal är en liten sak som kan betyda oerhört mycket såväl för den intagne som för barnet. Dock är telefonsamtal förknippat med höga kostnader för den intagne och dessutom kanske inte de tider som anstalten avsatt för telefonsamtal passar barnets rutiner.

Det bör skapas rutiner inom Kriminalvården som gör det möjligt för barn till intagna att i större utsträckning nå sin förälder, att telefonsamtal till barnet ska vara kostnadsfria och att möjligheten för föräldern att nå sitt barn ska ges större vikt vid bedömningen av när den intagne får lov att ringa.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12.2 Barn till utvisningsdömda

Barn till utvisningsdömda har en särskilt svår situation eftersom deras föräldrar inte har möjlighet till permission och inte kan delta i någon del av barnets liv. Den enda möjligheten till kontakt är den som kan ske inom anstaltens område. Det är av yttersta vikt för dessa barn att möjlighet till en mer normaliserad kontakt sker.

Vänsterpartiet har under flera år motionerat om att man bör införa möjligheter till permission med fotboja för denna grupp. De tekniska förutsättningarna är väl utredda och därför kan ett beslut fattas omgående. Ett barnperspektiv på kriminalpolitiken kräver detta. Utvisningsdömda med barn i Sverige bör alltså ges möjlighet att prövas för permission med fotboja.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13 Livstidsstraffet

Grundprincipen för allt dömande är att påföljder ska vara rättvisa och förutsägbara. En annan grundprincip är att domstolarna ska vara den dömande makten, frikopplad från den politiska som är den lagstiftande makten. Ändå är det så att det strängaste straffet som kan utdömas i Sverige inte kan sägas omfattas av dessa principer.

Fram till i våras byggde livstidsstraffet på att regeringen var den instans som slutligen, genom nådeinstitutet, bestämmer strafftidens längd. Från den 1 november gäller i stället att en livstidsdömd, efter att ha avtjänat minst tio år av sitt straff, kan ansöka om tidsbestämning av straffet. De som har att bedöma ansökan är Örebro tingsrätt. Detta gäller dock inte dem som dömts av någon av Förenta nationernas tribunaler för brott mot internationell humanitär rätt eller av Internationella brottmålsdomstolen och som överförts hit för verkställighet.

Förändringarna är positiva och löser en del av de principiella problemen med den tidigare ordningen. Men det löser inte frågan om det är rimligt att de som har dömts för brott för så många år sedan får sin strafftid påverkad av vad som händer i dag. Sker det grova och uppmärksammade brott och allmänhetens attityd hårdnar eller förändras det politiska klimatet i dessa frågor är det ofrånkomligt att detta kommer att påverka strafftidens längd. Även tillkommande straffskärpningar för grova brott kommer eventuellt att påverka bedömningen när man ska tidsbestämma straffet. Det strider mot principen att man inte ska kunna drabbas av retroaktiv lagstiftning.

Innan straffet tidsbestäms försvåras också den dömdes återanpassning till samhället. I detta arbete är det viktigt med tydliga mål och förutsättningar. Livstidsstraffet bör avskaffas och ersättas med ett tidsbestämt straff.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14 Långtidsdömda

Antalet dömda till långa fängelsestraff har ökat de senaste åren. Situationen för denna grupp är särskilt svår och de är oftast intagna på anstalter som har högsta säkerhetsklass. Påfrestningarna och konflikterna har ökat och våldet har trappats upp. Det har också blivit vanligare med gängbildningar på anstalterna. En del har sitt ursprung utanför anstalterna och en del skapas inne på anstalterna. De senaste årens rymningar och upplopp har delvis sin grogrund i detta.

Detta är en oroväckande utveckling och risken finns att fler och fler kommer att känna ett behov av att ingå i någon gruppering för att klara sig under anstaltsvistelsen. Det är därför extra viktigt att uppmärksamma de långtidsdömdas situation. Det finns i detta ett vägval, antingen fortsätter man med att vidta ökade säkerhetsåtgärder för alla och skapar mindre och mindre avdel-

Fel! Okänt namn på

ningar för att minska kontaktytorna mellan internerna. Eller så måste det till särskilda lösningar för olika grupper. Vi anser att det senare är rätt väg att gå.

Vänsterpartiet anser att för en liten grupp av internerna är ökade säkerhetsåtgärder och minskade kontaktytor nödvändiga åtgärder för att kunna tillgodose skyddsbehovet både hos andra interner och hos personalen. Men det bör inte göras på det sätt som det görs i dag då denna grupp oftast får vistas stora delar av straffet på Kumlabunkern eller på isoleringen på de andra säkerhetsanstalterna. Det måste nu skapas platser antingen genom en särskild anstalt eller på annat sätt där man har kvalificerad personal, där samarbete med psykiatri är en naturlig del av arbetet och där målsättningen ska vara att skapa en verkställighet med innehåll även för denna grupp.

När det gäller övriga interner måste det utvecklas olika modeller för anstalterna så att de fångar som visar en positiv utveckling ska ha möjlighet att vara på anstalter med större avdelningar med exempelvis större utbud av fritidsaktiviteter. Framför allt så måste de som är förstagångsdomda, om det inte finns synnerliga skäl, placeras på denna typ av anstalter.

Vad som ovan anförs om de långtidsdömdas situation bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14.1 Mottagningsenheter

Vid anstalten i Kumla infördes för några år sedan en särskild mottagningsenhet. Vid denna enhet placeras alla som har dömts till fyra år eller mer, under de första veckorna av verkställigheten. Syftet med detta är att göra en kartläggning av klienten, dennes behov och även en s.k. farlighetsbedömning. Kartläggningen ska sedan ligga till grund för placeringen av klienten så att både samhällsskyddet och klientens behov kan tillgodoses.

Vänsterpartiet anser att man nu kan fundera på nästa steg i utvecklingen. I Skottland har man infört särskilda avdelningar för dem som är dömda till tio år eller livstid där de får vistas under de första åren av verkställigheten. På dessa avdelningar satsar man extra på bearbetning av brottet och den uppgivenhet och förvirring som ett så långt straff givetvis ger upphov till. På dessa avdelningar får den intagne hjälp med att lösa praktiska problem som kan uppstå utanför anstalten. Exempel på sådant är familjeproblem, barnen i familjen och liknande. Därutöver ges information om hur fängelset och fängelselivet fungerar, vad som krävs av en, vilka rättigheter och skyldigheter man har och vart man skall vända sig med olika ärenden.

Behovet har visat sig stort då många av dem som döms till dessa straff är dömda för mord och då ofta relationsmord, utan annan kriminell bakgrund. Genom att man dessa första år koncentrerar sig på att lösa och bearbeta olika typer av problem och att förbereda för anstaltsvistelsen är klienten mycket lugnare och mer välfungerande när han eller hon placeras vid vanlig anstalt. Resultatet har blivit att anstalterna fungerar bättre och antalet incidenter har minskat. Regeringen bör utreda möjligheterna att arbeta på detta sätt även i Sverige.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15 Förmånssystem

Den utredning som sett över kriminalvårdslagen lade grunden till de förbättringar av lagstiftningen kring utslussning som tagits upp tidigare i denna motion. Utredningen föreslog även att ett ”morotssystem” ska upprättas på anstalterna. Den intagna ska enligt detta system placeras in på en viss nivå som styr vilka ”förmåner” och verksamheter som han eller hon ska ha rätt till. En högre förmånsnivå skulle kunna leda till fler antal besök från anhöriga, mer gemensam tid med andra intagna eller att man får ha TV i sin cell. Det kan också röra sig om att få större möjligheter att arbeta och delta i olika program. Detta menade utredningen skulle leda till att den intagna tar större ansvar för sin egen rehabilitering och får incitament till att vara skötsam. Vid misskötsamhet ska den intagna direkt placeras på den lägsta nivån.

Vänsterpartiet är motståndare till ett sådant system. Intagna i kriminalvården befinner sig där just för att de har haft svårt att följa samhällets normer. Att villkora rehabiliteringen med ytterligare normer fungerar inte rehabiliterande utan riskerar att skapa en hopplös situation. Arbete, programverksamhet, självförvaltning, ett socialt liv både tillsammans med andra intagna och med anhöriga utanför anstalten är nödvändigt för alla intagna, kanske särskilt för dem som har problem med att sköta sig enligt normerna på anstalten.

Dessa idéer går i linje med andra konservativa idéer som präglar dagens samhällsdebatt, där samhällets gemensamma misslyckanden ofta skjuts över på individen.

Vi avvaktar regeringens beredning av frågan och återkommer därefter med yrkanden.

16 Tandvård

I juli i år slog tandläkare larm om tandvårdssituationen inom kriminalvården, på grund av att Kriminalvården skulle neka personer som döms till straff under 24 månader den rätt till grundläggande tandvård som ges enligt tandvårdslagen.

De intagnas tandhälsa kan i vissa fall vara mycket dålig på grund av missbruk eller fattigdom. Detta gäller även för personer dömda till kortare straff. När kriminalvården ska hjälpa de intagna till ett liv utan kriminalitet bör tandvård, liksom sjukvård i allmänhet, vara en del. Att de rättigheter som garanteras befolkningen i stort även gäller intagna i kriminalvården bör vara en självklarhet. Rätten till tandvård för intagna i kriminalvården bör göras tydlig.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

17 Efter avtjänat straff

När den dömda har avtjänat sitt straff är det viktigt att han/hon får goda chanser att komma tillbaka i samhället. Där har Kriminalvården ett tungt ansvar vad gäller hjälp med sysselsättning, boende, missbruksbehandling och övrig programverksamhet. Men det är också viktigt att allmänheten betraktar straffet som avtjänat och att personer inte stämplas för livet. Man ska då ha samma rättigheter och skyldigheter som alla andra. Det finns en oroväckande utveckling när det gäller att arbetsgivare i allt högre utsträckning begär utdrag ur belastningsregistret av arbetssökande. Vänsterpartiets mening är att i de fall då det är motiverat med en kontroll av belastningsregistret finns detta redan reglerat i lag, i övrigt är det en kränkning av individens integritet och något som förhindrar återrehabilitering av dömda personer, vilket kan få mycket allvarliga konsekvenser om arbetsgivarens begäran blir gängse ordning.

Frågan tas upp i Utredningen om personlig integritet i arbetslivet samt i Integritetsskyddsutredningen och Vänsterpartiet avvaktar därför detta arbete.

Stockholm den 27 oktober 2006

Alice Åström (v)

Marianne Berg (v)

Kalle Larsson (v)

Lena Olsson (v)

Jacob Johnson (v)

Hans Linde (v)

Pernilla Zethraeus (v)